

FORRÓ János
A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági
örtestületének közrendvédelmi szolgálata

A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági örtestületét Magyar Királyi Csendőrségnek hívták. A Magyar Királyi Csendőrség működését alapvetően meghatározó aladokumentumban a csendőr hivatására és egyéni kötelemeire vonatkozó szabályok első §-a kimondta: „A közbiztonsági szolgálat ellátására, tehát az ezzel járó nyomozó cselekmények teljesítésére is ... Magyarország egész területén a m. kir. csendőrség van hivatva”.¹ Bár a későbbi meghatározások némileg eltértek a kiinduló helyzettől, például az 1927-es Szervezeti és Szolgálati Utasítás Szervezeti határozványok 1. pont: „A m. kir. csendőrség a közbiztonsági szolgálat teljesítésére rendelt katonailag szervezett örtestület”.²

E meghatározások értelmezésénél három dolog szembetűnő:

- az első, hogy a szervezetet a közbiztonsági szolgálat teljesítésére rendelték;
- a második, hogy katonai szervezet;
- a harmadik, hogy örtestület.

A csendőrség alapfeladatát a közbiztonsági szolgálati tevékenység képezte. Ezért a szervezet rendvédelmi testületként működött. Ezzel szemben a másodlagos jegye valóban katonai jelleg volt. A csendőr személyében katonának minősült. A testületen belüli függelmi viszonyok katonaiak voltak.³

A csendőrség szervezettípusa tekintetben lineáris-törzskari, katonai szervezet volt, szűk törzssel és katonai tagoltságú alárendelt szervezeti egységekkel működött. További lényeges jellemzője az volt, hogy rendkívül erősen decentralizált kicsi szervezeti elemekre (örsökre) tagozódott.⁴ Tartalékképzésre és az erőösszpontosításra szinte alig volt lehetőség.⁵ Egyúttal egydimenziós és egyvonalas szervezet volt, melyet területi és nagyságrendi ismérv szerint tagolták, illetve a szervezetet annak parancsnoka parancssal, vagy utasítással a szolgálati úton irányította, azaz a működést végig a katonai függelmi viszonyok jellemezték.⁶

Az irányítás és a működés sorrendje: járőrvezető, őrsparancsnok, szakaszparancsnok, szárnyparancsnok, osztályparancsnok, kerületparancsnok, a BM Közbiztonsági, később Csendőrségi Szolgálati Osztálya, HM Csendőrségi Személyzeti Osztálya, csendőrfelügyelő és az érintett miniszterek.⁷

A szervezet bővítése és szűkítése elsősorban az örök vonatkozásában volt lehetséges.⁸

A Magyar Királyi Csendőrség alapfeladata a közel 70 éves működés alatt lényegében nem változott, mindvégig a vidéki közbiztonság biztosításáért felelt és tevékenykedett. A testület működésének legfontosabb történelmi tapasztalatait a közbiztonság érdekében kifejtett tevékenysége tartalmazza.⁹

Történelmi tény, hogy a történelmi Magyarország területén a vidék közbiztonsága soha sem jutott olyan szintre mint amit a Magyar Királyi Csendőrség hozott létre. A kiegyezést követő gazdasági, technikai, társadalmi fejlődés csakis úgy volt biztosítható, ha a közbiztonság garantálását központosított és mindenkor hatékony rendvédelmi testület biztosította.¹⁰

Ezt az alapfeladatot a csendőrség a nagy társadalmi mozgások, a területi visszacsatolásokat követően és a világháborúk során is – más feladatai mellett – képes volt biztosítani. 1944–1945-ben Magyarország területének háborús hadszíntérré válásakor a csendőrségnek addig kellett a szolgálatát ellátnia, amíg a közbiztonsági járőrszolgálatot a közvetlen harcérrintkezésbe kerülés veszélye nem akadályozta.¹¹

A csendőrség közrendvédelmi tevékenységét a közbiztonsági szolgálatban végzett járőrszolgálat (portyázás) folyamatos teljesítése jelentette. A portyázás mindenekelőtt bűnmegelőzési feladatot jelentett és a csendőrség volt az első rendvédelmi szervezet, ahol erre helyezték a hangsúlyt és csak másodsorban volt bűnüldöző-felderítő szervezet. E feladatot a csendőrkerület állományának 83–90 %-a a csendőr őrs szervezetében végezte. Egy csendőr kerület létszáma kb. 1 000 fő volt, – amely ma egy átlagos megyei rendőr-főkapitányság létszáma – működési területe ugyanakkor 3-4 vármegyére terjedt ki, ami egybeesett a honvédség vegyesdandár-parancsnokság, később a honvédhadtest területével. A katonai ügyészség a csendőrkerület szervezetében volt elhelyezve.¹²

A csendőrség hatósági területe – a városok kivételével – az ország teljes területét lefedte az országot behálózó őrs rendszere által. A testület szervezete 1922-ig követte a magyar közigazgatás struktúráját, később attól gyakorlatilag eltávolodott, mégis a közigazgatással elsősorban a falvakban kitűnő kapcsolatot tartott a csendőrség.¹³ **(I. sz. melléklet)**

Az őrs, mint a csendőri szervezet legfontosabb és legkisebb egysége, a közbiztonság közvetlen felelőse volt és a Magyar Királyi Csendőrség fennállásának teljes időszakában a testületi vezetés és a lakosság figyelmének a középpontjában állt.¹⁴

A csendőrség tevékenységének legfontosabb színterét az őrs, illetve működési területe alkotta. E tevékenység gerincét képezte a járőrszolgálat, amelyet rendes szolgálat esetében két fővel, megerősített esetében pedig három fővel láttak el. A járőrszolgálatot a csendőrök mindig nyíltan egyenruhát viselve láttak el még a nyomozati tevékenység végzésekor is. A járőrszolgálatot sok-sok akcióval kombinálták.¹⁵ A belügyi tárca külön rendeletben szabályozta a csendőr őrsök létrehozásának lehetőségeit. Új őrs létrehozását minden esetben alaposan meg kellett indokolni. A csendőri szervezet ugyanis soha nem lehetett túlméretezett és bonyolult struktúrájú.¹⁶ Fogalmazhatunk úgy is, hogy a csendőrség a korszak megoldásra váró közbiztonsági problémáihoz szervesen illeszkedő, állami fegyveres erő volt, amely úgynevezett duális, azaz kétpólusú rendvédelem egyik ágát képezte, a másik ágát pedig a városokban működő rendőrség jelentette.¹⁷

A csendőrség napi tevékenysége tehát mindig az őrsön folyt, mégpedig a napi, vagyis a rendes járőrszolgálatban, a járőrszolgálat keretében, és a nyíltan, mindig egyenruhában végzett nyomozati munkában. A járőrszolgálatot az őrsparancsnok naponta szervezte, a napi szolgálatot pedig a megtörtént és a kinyomozandó bűncselekményekhez igazította. Így tehát minden nyomozati cselekmény egyenruhában, a járőrszolgálat keretében, folyamatában és nem azon kívül valósult meg. A harmincas évek elejétől kezdődően folyamatosan létrejövő csendőrnnyomozó alosztályok ezt a fajta nyomozati tevékenységet csak erősítették. Ezután is az egyenruhás csendőrrjárőr nyomozott az évente előforduló több százezernyi bűnügyekben, vétségekben és kihágásokban. Ez a nyomozás a járőr által végzett önálló nyomozás volt. Mégpedig mai szemmel nézve is kivételes eredményességgel tették mindezt. Ezért sem a nyomozó alosztályok, sem a vasúti őrsök, sem a közlekedési és híradó alosztályok, sem a vízi őrsök szervek létrejötte nem változtatta meg a nyomozati munka és a járőrszolgálat lényegét. A működés alatt végig meglévő eredményesség okait ezért mindig az alaptevékenységben, a járőrszolgálatban és a közben vagy alatta végzett nyomozati munkában kell keresnünk. A SZUT. 1. §-ának az 5. pontja kimondta, hogy „közbiztonsági szolgálatra, nyomozati cselekmények végrehajtására a szakaszparancsnokok, valamint a csapatállományúak az őrsökre beosztott, vagy vezényelt állománya hivatott, rendőrségi közegnek csupán ők tekinthetők.” Közbiztonsági ügyekben másnak – így a tiszteknek – tehát nem volt intézkedési jogköre. „A tisztak feladata ellenőrzés, felügyelet, azonban semminemű nyomozati cselekményt nem teljesíthetnek. SZUT. 1. fej. 1§.”¹⁸

A csendőr őrsök száma Fejér, valamint Komárom megyében alig változott, hiszen kezdetben 34, illetve 28 őrs működött, később ez a szám kiegészült az előző esetében 36-ra, az utóbbi esetében pedig 31-re. Kezdetben, 1886-ban az őrsök legénységének átlagos létszáma 4 fő volt, 1900-ban ez a szám 5 főre nőtt, 1934-re pedig átlagosan 6 fő-re emelkedett. Az őrsök több mint $\frac{2}{3}$ -a 6 fővel működött.¹⁹ (II. sz. melléklet)

Fejér és Veszprém megyében a csendőr őrsök működési területe általában 120 km² volt. A székesfehérvári csendőr kerületet a kis létszámú gyalogos őrsök jellemezték. Változáson esett át időközben a csendőrkerület működési területe is, hiszen kezdetben az egész Dunántúl a területe volt. Később Fejér, Veszprém, Komárom és Győr, még később az 1938-as I. bécsi döntés értelmében a visszacsatolt területek egy része, azaz a csallóközi területek is ide tartoztak. A csendőrkerület területe tehát a működés során többször is gyökeres változásokon ment át.²⁰

Hogy a csendőri szervezet az olcsó, kis költségű rendvédelmi testületek közé tartozott, hiszen a működés alapfeltételeit a BM biztosította, a községek pedig földdel, területtel, épülettel, terménnyel, munkaerővel, javítással, stb. segítették az őrsök működését. A csendőr őrsökön szolgálatot teljesítők élelmezési költségei is rendkívül kedvezőek voltak, hiszen az őrsök tagjai élelmüket az úgynevezett közigazdálkodás keretében saját maguk termelték. Több helyen előfordult az is, hogy az úgynevezett őrsfőzőnő fizetését is a községi önkormányzat biztosította. A községek zöme a községi földekből rendszeresen juttatott kiszolgált csendőrök részére kedvezményes telket, segítette letelepedésüket, vagy hozzájárult iparosként való működésükhöz. Mai szempontból nézve azonban azt is meg kell jegyeznünk, hogy ezek a nem hivatalos helyi támogatások jelentős mértékben hozzájárultak a csendőrség működéséhez, s egyúttal a csendőrlegénység szociális helyzetét is javították. A község lakossága azonos szintűnek kezelte a csendőrséget a bíróval, a jegyzővel, a pappal, a tanítóval, az orvossal, a gyógyszerésszel, stb.²¹

A csendőri szervezet tehát kettős jellegű, a feladatát tekintve rendvédelmi testület minden más szempontból pedig katonai szervezet volt. Személyi függelmi viszonyai, rangfokozati rendszere, feyelmi felelősségi rendszere katonai volt, a csendőrökre a katonai szabályok vonatkoztak. Öltözetük – szolgálati jelképeik mellett is – egyértelműen katonai egyenruha volt. Fegyverzetük eszközeik alapvetően katonai jellegűek és a honvédségnél rendszeresítettek voltak. A szervezet katonai tagoltságú volt.

A csendőr őrs épülete, elhelyezése, berendezése a katonai laktanya kicsinyített másaként is felfogható. A neve csendőrlaktanya, csendőr őrsparancsnokság.²²

A csendőrség szervezeti egység típusai a katonai szervezetekkel szinkronban álltak:

- raj = őrs;
- szakasz = szakasz;
- század = szárny;
- zászlóalj = osztály;
- egység és magasabb egység = kerület.²³

A csendőrök magukat minden szempontból katonának tartották. Ugyancsak a katonai jelleget bizonyítja a csendőrfelügyelői intézmény.²⁴

A csendőrség kettős jellegét bizonyítja még, hogy:

- a szervezetet közbiztonsági, működtetési szempontból a Magyar Királyi Belügyminisztérium, minden más szempontból a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium irányította;
- a kiképzés és a továbbképzés egyidejűleg katonai és rendvédelmi is volt;
- a kettős rendszerű képzés minden képzési szintre jellemző volt;
- a csendőr fegyverhasználata egy időben a hivatásos katona, a felállított őr, a rendőr és speciálisan csakis a csendőr fegyverhasználata volt;
- a szomszédokkal, a szomszédos rendvédelmi, katonai és közigazgatási szervezetekkel területi és hatásköri alapon szervezett együttműködése volt.

A csendőrség közrendvédelmi szolgálata az őrs működése keretében szervezett járőr és portyaszolgálat révén valósult meg, amely egyszerre és egy időben végzett bűnmegelőzési, bűnüldözési, nyomozati, általános ügynevezett széles-spektrumú rendvédelmi feladatokat.²⁵

Az őrsparancsnok által szervezett portyaszolgálattal szemben olyan követelményeket támasztottak, hogy az aktív és meglepetésszerű legyen, továbbá folyamatosan vegye figyelembe a bűncselekmények valószínű idejét, helyét, a bűnözők mozgási irányait. Ezek mellett kiegészítő elvként alkalmazták az:

- oszkulációs elvet, ami minden szolgálat kapcsolását jelentette helyben, térben és időben;
- a paralellizációs elvet, ami az egyes szolgálatok és a szomszédos őrsök szolgálatának a kapcsolását jelentette;
- az expedivitás elvét, amely a bűnözővel szembeni lehető legkövetkezetesebb, határozott és kemény fellépést, valamint a megkezdett intézkedés előírás szerinti végigvitelét; és végül pedig a
- követés elvét, amely a járőr- és őrszolgálatot a falu és környezet napi legfontosabb történéseihez és a helyi lakosság szokásaihoz, életének eseményeihez kellett igazítani. (a vonat érkezése, a rév és a komp érkezése, a vásár, a búcsú, a mezőgazdasági munkák követése, az aratás, a szüret, a kocsmai záróra, a sátoros oláhcgányok mozgása, stb.);
- a kapcsolattartás és a tájékozódás elvét, ami a helyi lakosság képviselőivel való folyamatos beszélgetést és a környezet megfigyelését jelentette.²⁶

Míndez együttesen eredményezte a járőrszolgálat ügynevezett fésű-gereblyeszerű, rendkívül eredményes működést. A SZUT (Szolgálati Utasítás) leszögezte, hogy a csendőr „szolgálata csak úgy lehet eredményes, ha a terep kihasználásával mindenütt váratlanul és meglepetésszerűen jelenik meg.”²⁷ A portyázás rendszerének a lényege volt, hogy:

- határozott, matematikai útvonalra kényszerítse a járőrt (ezen később könnyítettek);
- a járőr nem lehetett tekintettel a terep sajátosságaira, a lejt-szögére és a talajviszonyokra;
- a portyázás a tökéletes ismeretszerzést biztosítsa;
- a járőr a menetvonal megtételéhez a tervezett időben mozogjon;
- a járőr a portyázási adatokat írásban pontosan rögzítse a menetvonalon;
- a járőrök szolgálatukat önállóan és öntevékenyen teljesítsék.

Az eredményes szolgálatellátás érdekében a csendőr járőrt részletes térképpel és távolsági kimutatással is ellátták. A térképen rögzítették a bűnügyi operatív állapotot. Ennek a figyelembe vételével valószínűsítették meg az ellenőrzéseket is.²⁸

A járőr a menetvonalon a katonai menetütem szerint (120 lépés/perc) haladt, 6 km megtételéhez 3 óra állt a rendelkezésre és a megtétele után 1 óra pihenőidőt biztosítottak, 20 km megtétele után 4 óra pihenőidő járt, bár 1936. május 1-től ezen szabályokon jelentősen könnyítettek.²⁹

A rendes szolgálatban a terepen alkalmazták a figyelés, a fülelés, a figyelőállás és a tüzelőállás kialakításának feltételeit, a harcszerű mozgás, az álcázás, a csapda, a leshely, lesállás, a figyelőőrszem, a fedező-biztosítás, felderítő csoport, az ellenőrző átengedő pont, az után-portyázás, az útvonal-razzia, a

zárás, a kutatás, a nyomon-üldözés, a bekerítés, az elfogás, a személy- és ruházatátvizsgálás, stb. módszerét. Hangsúlyosan gyakorolták puskával a tusautéseket is.³⁰

A közrendvédelmi szolgálatban a csendőr járőr egyszerű nyomozástani, és kriminál-technikai ismeretekben való jártasságát alkalmazta a nyílt nyomozás módszerén belül, amely a falusi lakosság és a sértett figyelme mellett zajlott. Hangsúlyosan ismerte a helyi nemzetiségek nyelvét, szokásait, a fizikai (elsősorban a térfogati) nyomok megjelölését, biztosítását, rögzítését, a nyomkövetés módszereit, a cigánybűnözés módszereit (az úgynevezett cigányfurfangokat)³¹ a rablás, a betöréses lopás (pince), a helyszínelés és a helyszíni szemle, a kikérdezés, az adatgyűjtés, az elfogás, a terménylopás, a gyűjtogatás nyomozástanát, a tűzoltás- és mentés módszereit.³²

A Magyar Királyi Csendőrség működésének lényege a története során az őrökön folyamatosan végzett közrendvédelmi szolgálatban, azon belül a járőrszolgálatban és a nyílt nyomozati munka láthatóságában és eredményességében rejlett, amely a falusi lakosság teljes támogatását élvezte, hiszen létük, vagyonuk, jövőjük, biztonságuk függött a testület helyi szervezetének működésétől.

Jegyzetek:

¹ 1881/III. tc. ; 1882/X. tc. ; SZUT-1900

² SZUT-1927

³ PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség.

⁴ REKTOR

⁵ Ennek negatív hatásai – más tényezőkkel közösen – az I. világháború és az 1918–1919-es forradalmi események kapcsán váltak érzékelhetővé.

- SZAKÁLY: A magyar táborig csendőrség.

- Idem: A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941.

⁶ PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése.

⁷ SZAKÁLY: Néhány gondolat a volt Magyar Királyi Csendőrségről.

⁸ CSAPÓ

⁹ KAISER

¹⁰ PARÁDI: A magyar rendvédelem története.

¹¹ Idem: A rendvédelem a közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig.

¹² SZAKÁLY: A Magyar Királyi Csendőrség, az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület.

¹³ KOMÁROMI

¹⁴ SZAKÁLY: A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941. op. cit.

¹⁵ BALÁZS-PIRI; NYUT-1930

¹⁶ 16 648/1924. BM. r.

¹⁷ 1870/XLII. tc. ; 1881/III. tc. ; 1922/VII. tc.

¹⁸ SZUT-1881 ; SZUT-1887 ; SZUT-1896 ; SZUT1900 ; SZUT-1903 ; SZUT-1912 ; SZUT-1941.

¹⁹ CSZS-1890 ; CSZS-1900 ; CSZS-1934

²⁰ Loc. cit.

²¹ DIENES ; GUT-1905 ; HÉT-1935 ; KG-1912

²² LUT-1889 ; LSZ-1889 ; LSZ-1899 ; FLUT-1903 ; GUT-1905 ; KG-1912 ; HÉT-1935 ; IRUT-1941

²³ MIHÁLYFALVI

²⁴ SZHCSF-1902

²⁵ HESZTERA

²⁶ BALLÓ

²⁷ V. ö. 18. sz. jegyzettel

²⁸ BALÁZS ; LEMHÉNYI

²⁹ Loc. cit

³⁰ Loc. cit

³¹ KISS

³² ENDRÓDY

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések

MONOGRÁFIÁK

- CSAPÓ — CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói alapítvány. /Pannónia Könyvek./
- KAISER — KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói alapítvány. /Pannónia Könyvek./
- PARÁDI: *A magyar rendvédelem története*. — PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris.
- REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó.
- SZAKÁLY: *A magyar táborig csendőrség*. — SZAKÁLY Sándor: *A magyar táborig csendőrség*. Budapest, 1990, Zrínyi.

TANULMÁNYOK

- HESZTERA — HESZTERA Franz: *Die Kommandostrukturen der Gendarmerie von 1850 bis 1993*. [A csendőrség parancsnoklási rendszere 1850-1993 között.] Rendvédelem-történeti Fü-

- zetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), IV. évf. (1994) 5. sz. 18–27. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Háború, forradalom, trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- KOMÁROMI — KOMÁROMI Gábor: A Magyar Királyi Csendőrség szervezeti változásai 1919-1925. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), IV. évf. (1994) 5. sz. 90–91. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Háború, forradalom, trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. — PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. *Belügyi Szemle*, XXXVII. évf. (1989) 2. sz. 35–40. p.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8. sz. 78–83. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A rendvédelem a közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. — PARÁDI József: A rendvédelem a közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, X. évf. (2000) 12. sz. 79–87. p. A tanulmány korábbi változata 1999. október 06-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közigazgatás a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY: Néhány gondolat a volt Magyar Királyi Csendőrségről. — SZAKÁLY Sándor: Néhány gondolat a volt Magyar Királyi Csendőrségről. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, I. évf. (1991) 1. sz. 38–44. p. A tanulmány korábbi változata 1990. április 24-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A magyar rendvédelmi testületek és az önkormányzati szervezetek kapcsolata 1848-1945” című I. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY: A Magyar Királyi Csendőrség, az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. — SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség, az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, III. évf. (1993) 4. sz. 51–58. p. A tanulmány korábbi változata 1990. április 24-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A magyar rendvédelmi testületek és az önkormányzatok kapcsolata 1848-1945” című I. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY: A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941. — SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8. sz. 95–102. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- CIKKEK
- BALÁZS-PIRI — BALÁZS-PIRI Gyula: Az őrskörlet korszerű portyázásáról. I. és II. *Csendőrségi Lapok*, XVIII. évf. (1938) 15. és 16. sz. 494–500. p. és 536–542. p.
- KISS — KISS Miklós: Cigányfurfangok. I. és II. *Csendőrségi Lapok*, XXVII. évf. (1937) 16. és 17. sz. 537–542. p. és 570–573. p.
- LEMHÉNYI — LEMHÉNYI Gábor Péter: Gondolatok az őrskörletek portyázásáról. *Csendőrségi Lapok*, XXVI. évf. (1936) 8. sz. 236. p.
- TANKÖNYVEK
- BALÁZS — BALÁZS Elemér: *Bűnvádi nyomozás teljesítése csendőr járőr által*. Budapest, 1900, s.n.
- BALLÓ — BALLÓ Lajos: *Kézikönyv és oktatási segédkönyv a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Szeged, 1900, s. n.

- DIENES — DIENES Andor: *Gazdasági tájékoztató a csendőr őrök részére*. Szombathely, 1938, s. n.
- ENDRÖDY — ENDRÖDY Géza: *A bűnügyi nyomozás kézikönyve*. Losoncz, 1897, Kámány-nyomda.
- KÉZIKÖNYVEK, ZSEBKÖNYVEK, ÉVKÖNYVEK LEXIKONOK**
- CSZS-1890 — *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. Budapest, 1890, Csendőrségi Lapok.
- CSZS-1900 — *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. Budapest, 1900, Csendőrségi Lapok.
- CSZS-1934 — *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. Budapest, 1934, Csendőrségi Lapok.
- MIHÁLYFALVI — MIHÁLYFALVI István: *Csendőr lexikon*. Budapest, 1910², s.n.
- JOGSZABÁLYOK**
- 1881/III. tc. — 1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.
- 1882/X. tc. — 1882/X. tc. a Magyar Királyi Csendőrség által a törvényhatósági joggal felruházott városok kül-és belterületein való teljesítendőkről.
- 1870/XLII.tc — 1870/XLII.tc a köztörvényhatóságok rendezéséről
- 1922/VII. tc. — 1922/VII. tc. a Magyar Királyi Állami Rendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség létszámának, kiegészítési módjának, és felfegyverzésének megállapításáról.
- 16 648/1924. BM. r. — 16 648/1924. BM. r. új csendőr őrök létrehozása tárgyában.
- SZABÁLYZATOK**
- SZUT-1881 — *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1881, Pesti Könyvnyomda.
- SZUT-1887 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1887, Központi Községi Nyomda
- SZUT-1896 — *Általános szolgálati határozványok a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1896, s. n.
- SZUT-1900 — *Szervezeti és Szolgálati Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1900, s. n.
- SZUT-1903 — *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1903, s. n.
- SZUT-1912 — *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1912, s. n.
- SZUT-1927 — *Szervezeti és Szolgálati Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1927, s. n.
- NYUT-1930 — *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség nyomozó alakulatai számára*. Budapest, 1930, s. n.
- SZUT-1941 — *Szervezeti és Szolgálati Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1941, Stádium Sajtóvállalat.
- LUT-1889 — *Lőutasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1889, s. n.
- LSZ-1889 — *Laktanyaszabályzat a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1889, s. n.
- LSZ-1899 — *Laktanyaszabályzat a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1899, s. n.
- SZHCSF-1902 — *Szervi határozványok a csendőrfelügyelőség számára*. Budapest, 1902, s. n.
- FLUT-1903 — *Fegyver és lőutasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1903, s. n.
- GUT-1905 — *Gazdaszatkezelési utasítás a Magyar Királyi Csendőr őrök, valamint a csendőrségi pótlókeret és tanostályok számára*. Budapest, 1905, s. n.
- KG-1912 — *Határozványok a Magyar Királyi Csendőrség őrsei közzgazdálkodásának vezetésére*. Budapest, 1912, s. n.
- HÉT-1935 — *Határozványok a Magyar Királyi Csendőrség alakulatainak közzgazdálkodási és közétkeztetési vezetésére*. Budapest, 1935, s. n.
- IRUT-1941 — *Ideiglenes ruhagazdálkodási utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1941, s. n.

Mellékletek jegyzéke:*I. sz. melléklet*

A csendőri szervezet vázlatos jellemzői számokban 51

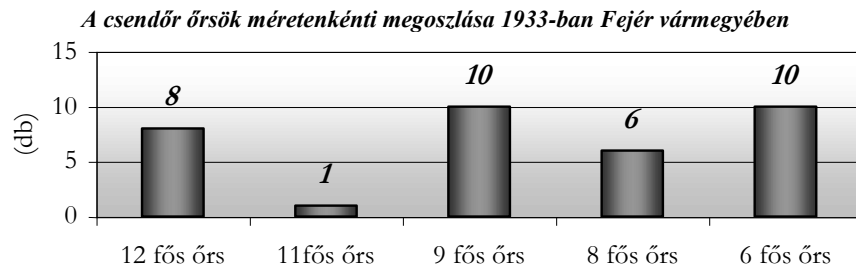
II. sz. melléklet

A csendőr őrök méretenkénti megoszlása 1933-ban Fejér vármegyében 52

*I. sz. melléklet**A csendőri szervezet vázlatos jellemzői számokban*

Szervezet és létszám	1887	1903–1914	1922–1924	1941–1943	megjegyzés
Kerületek	6	8	7	10	területváltozás
Szárnyak	25	51	–	–	nem viszonyítható
Szakaszok	63	126	–	–	nem viszonyítható
Őrök	916	1 501	1 300	1 151	–
Létszám	5 542	10 406	12 000	14 000	–

Forrás: *A Magyar Királyi Csendőrség zsebkönyvei*. Budapest, 1887-1944. A Csendőrségi Lapok Szerkesztősége.

Forrás: *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. Budapest, 1933, Csendőrségi Lapok.